

Sprogets spændetrøje

Af Søren Sørensen

På hjørnet af Stationsvej har modebutikken sine store udstillingsvinduer, og de er, som man kan vente, fyldt med kjoler, bluser, lange bukser, tørklæder, jakker, alt af den slags som klæder kvinder. Der er også skilte med priser, før og nu, af og til eller altid. Som man kan vente. På vinduet er der et skilt: *Sale*.

Som organisationsmenneske har jeg tit brug for at leje eller låne sale, men holde digtoplæsning, foredrag, viseaften, paneldebat mellem mannequiner – ja, hvorfor egentlig ikke? Det er da vældig hyggeligt mellem bogreoler eller billeder og skulpturer. Jeg mindes umiddelbart en Bellman-aften i Niels Hansen Jacobsen-museet i Vejen: Den lille havfrue, morgenrøde, trolde der lugter kristenkød, rokokopoesi mellem symbolistiskulpturer – det var fint nok. Engang i Malmø læste en svensk kollega et digt op om sin elskedes natlige snorken, jeg havde også på mit program et digt om samme emne; vi kunne snildt – samme aften eller en anden gang – have lavet et program med digte om kvindelige beklædningsstykker med Aarestrups ritornel som motto:

*Undskyldning bringes herved alle Taftes
Og andre fine Dame-Klædningsstykker,
Der lod sig kærølle noget igaaraftes!*

De lånte ikke lokaler ud på hjørnet af Vedbæk Stationsvej...

Historien kunne også hedde: *Indsigt og visdom har sine grænser, kun dumbeden synes uden*. Det hører til det ironiske ved at leve at man for at føle sig fri skal være bundet. Binding skal

der til, ellers er frihed ikke mulig. En bonde – hvis nogen endnu kan mindes hvad sådan en er for en størrelse – er bunden til jorden; hele hans eksistens afhænger af at der er en jord han kan udfolde den samme på. Bondens frihed har som forudsætning hans bundethed til et jordstykke. Om det ligger østen for Brønderslev eller vesten for Buenos Aires, er sådan set uden betydning. Bonden skal ikke snakke med mulden. Det er hans frihed. Dyrene skal han snakke med, det siger sig selv, og han skal tale til dem på et sprog de kan forstå. Claus Eskildsen har engang i trediverne ment at kunne dokumentere¹ at selv høns og større husdyr i Sydslesvig kun forstår dansk; kald på dem som tyskerne gør, de reagerer ikke. Til gengæld forstår danske jagthunde vist fortsat kun fransk: *pousse!*

Sprogenes løst sammenhængende kludetæppe

Bonden derimod, han har ikke noget større behov for at udveksle synspunkter med andre af Kains æt, og derfor har det verden over været muligt for folkegrupper med forskellige sprog at leve i egne samfund mellem samfund hvis indbyggere talte andre sprog. Søge samme markeder, det går fint nok, tallene sidder i fingrene, varesorterne for enden af en pegende slikkepot. Det fungerer kort sagt, hesteopdrætteren lader sig ikke genere af at præsten taler latin eller kirkeslavisk med sin kollega, det rager ikke ham hvad de lærde strides om, og studedriverne har forståelse for at herskaberne på herregården parterer på vælske tungemål; det er ikke alt en bitte stuepige har godt af at høre,

komtesser har vel også et legitimt krav på privatliv når de i alt det kropslige bliver var-
tet op i hoved og hale. Forældre der behers-
sker fremmedsprog, kender fiffet: “Prenez
garde aux enfants”, sagde Uglefader hos
H.C. Andersen, han havde været i pænt sel-
skab og aflyttet omgangsformen.

Selv byerne kan sagtens leve med at være
flersprogede. Det var de i århundreder:
København dansk og tysk, Stockholm
svensk, tysk og finsk, og tilsvarende var det
Europa over. Mange steder talte byfolk ét
sprog, bønderne et andet eller andre (svensk
i Åbo og Tammerfors, finsk i landsbyerne,
tysk i Tallin og Dorpat, estisk udenfor). Det
gamle østrigske rige var ligesom Rusland i
dag et veritabelt kludetæppe af alle mulige
sprog og sprogætter. Det var også de stater
der brød sammen.

Kommercialismens tætvævede tæppe

Kravet om ensprogethed opstod samtidig
med den borgerlige storby, i industrialismens
tidsalder, kommercialismens burde den kal-
des, den periode hvor ikke jorden og dyrene
er altings mål og ophav, men penge og tal,
den periode hvori menneskelige relationer
udspiller sig via kommercielle transaktioner
– køb, salg, lån, renter, tjenesteydelser, kapi-
talens fri bevægelighed, uden hvilken men-
nesker ikke kan holdes bundne.

Et stadig mere verdensomspændende
marked øger uophørligt kravene til ét og kun
ét markedssprog, og de handlende for-
engelskes tilsvarende og får stadig sværere
ved at udtrykke sig på modersmålet, som
lægges for had. De smarte, caffelatte-laget,
går fra forstanden og foreslår det verdens-
omspændende markedssprog indført som
officielt sprog her til lands, dog forsigtigvis
ikke i stedet for dansk.

Logikken er indlysende. Det er kultur-

På godt dansk

cool sej, fed, smart

event (medie)begivenhed,
arrangement, tilløbsstykke

for dummies til tungnemme/
dummernikker, idiotsikret udgave

foxy fiks, væver, æggende

freak entusiast, fanatiker; sær snegl

hypet meget omtalt, medieombrust,
PR-promoveret

low budget lavbudget, lavpris(-),
billig(-)

lukke ned (*shut down*) slukke, lukke

make-over forvandling(snummer),
metamorfose, før-efter-mirakel

overkill overdrivelse/overdrevet,
dobbeltarbejde, gå for vidt

Flere ord:
www.modersmaalet.dk/paadansk

(Forslag til danske ord, der kan afløse
overflødige og utilpassede anglicismer,
sendes til post@modersmaalet.dk).

cool = sej, fed

tabet desværre også. I et klasseopdelt samfund hvor ret og pligt hørte sammen med erhvervsudøvelse og for det store befolkningsflertal med bopæl, bopælspligt, stavnsbånd, ghetto, livegenskab, dér kan bonden gerne tale litauisk og købmanden jiddisch², selv om øvrigheden bruger tysk eller russisk.

Anderledes i et demokratisk samfund, hvis forudsætning præcis er den at folk kan tale sammen, læse sammen, skrive til og for hinanden. Caffelattnisterne plejer at opfatte sig selv som demokrater, men de retter det hidtil stærkeste angreb på folkestyret, på selve dets sjæl og væsen når de foreslår markedsengelsk kommercialistisk som officielt sprog. Det sprog ejer hverken sjæl eller væsen, det er alene i stand til at udtrykke mekaniske handlinger og ytre sig om kommercielle foreteelser.

Engelsk er det rigeste sprog – ja, for englændere

Den der skriver dette, ved udmærket at engelsk i de lande hvor det har hjemstavnsret og odel, bærer al den sjælelighed og væsentlighed som hører et civilisationssprog til; det besidder en litteratur hvoraf en del er gået over i verdenslitteraturen og dens klassikere, en del, skriver den der skriver, Shakespeare, Byron, Carl Sandburg og Hemingway hører til husguderne; det har en filosofi som er grundlæggende for os og vor verdensopfattelse – Locke, Paine, John Stuart Mill. Det religiøse sprog er rigt, mens vi lader musik og billedkunst være i denne forbindelse.

Der er ikke meget man ikke kan sige på engelsk. Hvis man er engelsksproget. Ligesom der ikke er meget man kan sige på engelsk om Danmark eller Norden, om de erfaringer, de livsholdninger, den historie, den natur der har formet os som dem vi er.

Tåber går omkring og forsøger at bilde andre ind at engelsk er et rigere sprog end de nordiske. Det er for det første ikke i sig selv sandt, og for det andet gælder det ikke for danskere. På engelsk kan man ikke udtrykke de erfaringer, den folkelige og sjælelige erindring der ligger i folkesagn, gåder, ordsprog, salmebogen, Holbergs komedier, litteratur, filosofi og livsholdningsbeskrivelser, religiøse eller politiske – centrale begreber lader sig ikke udtrykke.

Men det er rigtigt at vi hvis vi opgiver alt dette, bliver bedre kunder hos de amerikanske verdenskøbmænd. Den der skriver dette, kan bare ikke erklære sig enig i at det er et mål at sætte sig, hverken som menneske eller som samfund. Modeforretningens sale, madskribenters “squeezing some lemons”, folk i fup og fidus-branchernes “breaking the news” – ja, lad os et øjeblik gå med på den falske forestilling om at engelsk er rigere end dansk: Nogles rigdom er altid baseret på at andre er eller bliver fattigere. At gøre sig fattigere af det bare snobberi? Et snobberi der bygger på foragt for dansk, en selvforagt der går ud fra sorgen over ikke at være new-yorker? Når dansk er småt og foragteligt, så er svensk det endnu mere, norsk er vel helt forfærdeligt og finsk, ja, det ligger uden for rangordningen overhovedet – det er der jo ingen andre end dem selv der kan forstå.

Ens flasker, film og plastikskåle på bekostning af følelsernes frihed

Alle mennesker kan bruge den samme type plastikskål, indtage det samme sukkerristede grynpræparat, drikke de samme industrielt forarbejdede væsker på ens udseende flasker, se de samme underholdningsvideoer, forbruge den samme musik; og der er rabat på masseproduktion, altså er det en fordel for dem der producerer en masse, at det er en

masse der aftager det producerede. I én forstand er det også til fordel for alle mennesker. Skål, gryn, drikkevarer, videoer og cd'er bliver billigere jo flere der aftager dem. For enhver form for tankevirksomhed er det ikke nogen fordel.

For enhver form for følelsesliv er det heller ikke nogen fordel. Disse er nemlig sprogbundne – og det er i denne bundethed, den tankens spændetroje, tankens og følelsernes frihed ligger.

Er man dansker, har man i en vis forstand armene samlet på ryggen i den danske sprogdragt, men det er også med lemmerne i den stilling man kan betragte verden i ro og mag. Og så har man lov til at citere klassikerne på det sprog de tænkte i (og hvis de ikke tænkte på engelsk, skal man bruge deres eget!).

Nøglen til åndens frihed

Sproget er den historie der er skabt af dem der har levet under de givne geografiske og klimatiske vilkår der nu præger mennesker i Norden. Derfor er et bestemt folk i stand til at udtrykke hvad det har oplevet, erfaret og tænkt i den natur og på det sprog der overhovedet har gjort det muligt at opleve, erfare og tænke.

Derfor er verdensmarkedets krav om ensprogethed ikke alene en trussel mod digtere og forskere, det er også en trussel mod vælgere, samfundsborgere, mennesker. Fler sprogethed er det derimod ikke, særligt ikke hvis sprogene – som dansk, norsk og svensk – har så meget til fælles at man uden større anstrengelser er i stand til at sætte sig ind i hvad digtere og forskere har udtrykt om deres oplevelser, erfaringer og opdagelser på deres eget sprog. Sproget er nøglen til verden. Modersmålet er nøglen til åndens frihed.

Noter

1. Jf. *Dansk Grønslære*. 7. udg., Kbh. 1946, side 96f.
2. Hvorfor skal vi ifølge *Retskrivningsordbogen* skabe os og stave det på tysk og ikke enten på jiddish eller dansk?

Søren Sørensen (f. 1937), forfatter og aktiv i litterære og folkeoplysende foreninger, formand i Samrådet for de Litterære Selskaber i Danmark. Læreruddannet (dansk, historie, fremmedsprog), lærer, skoleinspektør, kst. undervisningsinspektør i Direktoratet for Folkeskolen fra 1960; siden 1985 forfatter og frilans forsker.

Hans forfatterskab rummer så vel værker om nordisk historie og litteraturhistorie som romaner, eventyr, digte og litterære oversættelser fra estisk, finsk, islandsk, italiensk, latin og svensk.

I sæsonen 2008-2009 aktuel med digtsamlingen *Troldepejl*, romanen *Sisyphos i Slotsvagt* samt anden stærkt udvidede udgave af Francesco Petrarca: *Canzoniere*.

